

Dret a la pràctica cultural, diversitat lingüística i persones migrades

Estat de la qüestió en la recerca acadèmica i
recomanacions polítiques

Telletxea, June; Barbieri, Nicolás; Colombo, Alba i Puigdevall, Maite

Project Information

Project acronym:	BIRD
Project full title:	La Langue des Oiseaux
Coordinator:	MALTE
Funded by:	Erasmus+ KA2 Cooperation Partnerships in the Adult Education Secotr
Project no:	2021-1-IT02-KA220-ADU-000028223.
Project website:	https://www.languageofbirds.eu/

Document information

Author:	Linguapax International, Associazione Culturale MALTE (Musica Arte Letteratura Teatro Etc.), Boat People Projekt, Association Sens Interdits
Dissemination level:	Public
Document status:	Final

Copyright © BIRD Project

This deliverable is licensed under a [Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/). The open license applies only to final deliverables. In any other case the deliverables are confidential.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the Erasmus+ National Agency - INDIRE. Neither the European Union nor granting authority can be held responsible for them.

Índex

1. Persones migrades i inclusió social: revisió de l'estat de la qüestió	1
2. Solucions de polítiques públiques aplicades	9
3. El cas de Barcelona	14
4. Conclusions, resultats i recomanacions polítiques	19
5. Referències bibliogràfiques	23

1. Persones migrades i inclusió social: revisió de l'estat de la qüestió

La migració, present en l'agenda política europea i especialment a l'Estat espanyol com a porta d'entrada des del Mediterrani, es relaciona intrínsecament amb la globalització, creant un "espai globalitzat" sense divisions internes o externes (Canales, 2015, esmentat en a Rangel, 2020). La globalització facilita la migració transnacional a través de l'economia global i les comunicacions transnacionals, i intensifica els fluxos migratoris desiguals entre països amb diferents oportunitats (González, 2015). Les causes estructurals d'aquests fluxos migratoris del capitalisme global són l'increment de les desigualtats i la pobresa, conflictes i guerres transnacionals, deteriorament dels serveis públics i la governança, i uns majors riscos globals, inclosos els riscos mediambientals, com la crisi climàtica (Uhde, 2020).

El fenomen de les migracions transnacionals comporta avantatges econòmics i socials per a les societats de destinació, però també presenta reptes significatius com condicions precàries, exclusió i la pèrdua de llaços per les persones migrades. Segons El Mouali (2021), les relacions de dominació instaurades durant les èpoques colonials han estat reforçades per les polítiques neoliberals que busquen vetllar pels interessos del capital de les potències mundials en detriment dels drets bàsics de certs col·lectius i poblacions.

La construcció del discurs de la persona migrada segueix la lògica de les polítiques migratòries de la Unió Europea, que consisteixen en l'externalització de les fronteres (la seva gestió fora de la UE) i la producció estatal i mediàtica de l'estatut d'irregularitat de la migració (Fajardo i Soriano, 2016). Segons El Mouali (2021), la realitat que presenten les fronteres actualment no és un fet casual, sinó una de les conseqüències del colonialisme que ha assentat les bases dels processos d'extracció econòmica i d'implantació d'un sistema que buscava prolongar l'explotació dels recursos de les terres colonitzades a través de dispositius diversos i diversificats.

A nivell pràctic, la realitat presenta un món constituït per dos pols i, per tant, dos tipus de ciutadania. Segons Zapata i Pinyol (2013), la persona migrada clarament té un problema d'identitat, ja que no se li concedeix la visibilitat que requereix com a tot ciutadà. Per contra, està tancat, condemnat a un "bunker" privat per exercir les seves identitats culturals i lingüístiques.

Mentre una part gaudeix del privilegi de viatjar sense grans complicacions, l'altra es veu obligada a passar per tràmits burocràtics, barreres i obstacles diversos (El Mouali, 2021). La situació d'irregularitat administrativa, la manca de recursos financers adequats, la manca de consciència sobre els seus drets i aspectes legislatius, i les barreres lingüístiques, entre altres, són algunes de les problemàtiques concretes per a la inclusió social de les persones migrades a les societats de destinació (Millere i Dobelniece, 2018).

En aquest context, la globalització, amb la seva tendència a l'homogeneïtzació, i la migració, que fomenta la diversitat, han creat un món híbrid i heterogeni (Jiménez, 2017). Aquest equilibri dinàmic entre la tendència cap a la uniformitat impulsada per la globalització i la riquesa que aporta la diversitat generada per la migració redefineix l'estructura de la societat contemporània, desafía les preconcepcions i crida a una reflexió profunda sobre les polítiques inclusives que vagin més enllà dels enfocaments exclusivament econòmics (Segal, 2019).

Malgrat que la globalització ha reduït distàncies geogràfiques i culturals, generant "cercles migratoris transnacionals" (Hannerz, 1998, esmentat en Lacomba, 2001), també ha creat tensions i desafiaments per a la inclusió social i la convivència. Comprendre la migració en el context de la globalització i abordar els obstacles per a la inclusió social, com la pèrdua de llaços i l'adaptació cultural, destaca la necessitat d'enfocaments holístics que considerin tant aspectes econòmics com socioculturals. Aquests enfocaments han de ser sostinguts per polítiques inclusives que reconeguin la diversitat cultural i promoguin la igualtat per construir societats cohesionades i acollidores.

Les persones migrades porten amb elles el seu bagatge sociocultural als països destinataris, plantejant reptes per a la seva inclusió social que han esdevingut un punt central en el debat públic i polític. En general, aquestes discussions se centren en els interessos i valors d'aculturació de la societat de destinació, deixant de banda sovint les experiències dels refugiats i les seves perspectives sobre les actituds rellevants per a la integració, així com els factors que influeixen en les orientacions d'aculturació de les minories (Lutterbach i Beelmann, 2021). Segons González (2020) aquest model sosté que hi ha un procés gradual de difuminació de les diferències socioculturals entre les persones migrades i la societat local amb el temps, definint-se com un procés d'adaptació de la persona migrada al seu entorn receptiu. El procés d'integració passa per quatre fases: rivalitat, conflicte, adaptació i assimilació final, aquesta última

composta per aculturació, assimilació estructural (iniciant relacions amb el grup autòcton) i formació d'una identitat comuna (percepció d'una identitat i destí compartit) (Lutterbach i Beelmann, 2021).

En els darrers anys, s'ha observat un canvi significatiu en les polítiques adoptades envers les persones migrades, amb una creixent preferència cap a enfocaments d'inclusió social i interculturalitat, contrastant amb el model assimilacionista abans predominant. Aquesta transformació reflecteix una comprensió més matisada i respectuosa de la diversitat cultural i social que aporten les persones migrades als seus nous entorns. La interculturalitat, basada en la idea que la interacció positiva redueix els estereotips i els prejudicis, i fomenta la informació i el coneixement mutu (Zapata, 2016).

Les polítiques actuals busquen reconèixer i valorar les diferències, fomentar una coexistència harmoniosa de diverses identitats culturals i evitar imposicions d'homogeneïtzació. La interculturalitat, a més, destaca la importància del diàleg i l'intercanvi cultural com a mitjans per construir societats més enriquidores i equitatives. Aquest gir cap a pràctiques més inclusives i respectuoses reflecteix un esforç per construir comunitats que celebren la diversitat i fomenten la participació activa de totes les persones, independentment del seu origen cultural o migratori.

El procés d'integració de les persones migrades en general, i l'educació lingüística en particular, ha de situar-se en un context més ampli, que inclogui la posició social de les persones migrades a l'estat de destinació i la seva incorporació estructural (Wojtyńska et al., 2022). La manca de recursos financers i les barreres lingüístiques obstaculitzen l'accés a esdeveniments culturals i la participació plena en activitats que requereixen comprensió de la llengua o llengües locals (Giovanis, Akdede i Ozdamar, 2021).

La migració en entorns bilingües o multilingües, com és el cas de Catalunya o molts d'altres a Europa, presenta una dinàmica lingüística complexa. En aquest context particular, la coexistència de dues llengües oficials, el català i el castellà, requereix que les persones migrades facin adaptacions lingüístiques segons el context i les interaccions socials. La presència d'una llengua estatal i d'una llengua minoritzada influeix en les dinàmiques d'integració i participació social de les persones migrades ja que l'ús d'una o altra llengua pot tenir implicacions en la seva percepció i interacció amb la comunitat local. A més, aquesta situació pot promoure la interacció i el diàleg intercultural entre diferents grups lingüístics, contribuint a la diversitat i la riquesa del panorama lingüístic de Catalunya.

El llenguatge i la comprensió lingüística juguen un paper fonamental en l'accés i la participació en activitats culturals, com es posa de manifest en la recerca de Colombo, Altuna i Oliver-Grasiot (2021) sobre el Correfoc de la Mercè, un esdeveniment tradicional de focs artificials a Barcelona que involucra les Colles de diables, o grups de cultura popular de foc català. Aquest esdeveniment tradicional no només serveix com a marcador d'identitat comunitària, sinó que també reflecteix i connecta processos socials arrelats a la comunitat. La participació en aquestes activitats està estretament lligada al domini del llenguatge i a la capacitat de comprensió lingüística. Des d'una perspectiva més ampla, aquests esdeveniments poden ser considerats com a indicadors del ritme dels processos socials, exercint un paper actiu en la dinàmica social on individus i comunitats s'hi involucren, oferint una experiència enriquidora i reflectint les realitats socials circumdants.

La recerca de Puigdevall, Pujolar i Colombo (2022) també destaca la importància de la llengua per a la integració dels nous parlants de català, concretament dels espais segurs lingüístics, com el programa governamental Voluntariat per la llengua (VxLI) i les Colles de Diables de la cultura popular. Aquests espais actuen com a catalitzadors dels canvis lingüístics, proporcionant confiança i legitimitat als participants per desenvolupar la seva identitat lingüística sense por de ser jutjats. A més, faciliten l'aprenentatge del català i ofereixen una plataforma per a la interacció i el creixement personal en un entorn acollidor i segur.

És important reconèixer que l'accés i la participació en aquestes activitats culturals no només implica l'aprenentatge d'una nova llengua, sinó també l'accés a recursos simbòlics i materials essencials per a la inclusió social. Tant el programa VxLI com les Colles de Diables no només fomenten l'ús i l'aprenentatge del català, sinó que també actuen com a facilitadors d'aquest accés, creant un entorn propici per al creixement personal i comunitari dels participants. A través de la participació en aquestes activitats culturals, els nous parlants de català poden no només millorar les seves habilitats lingüístiques, sinó també integrar-se plenament en la vida cultural i social de la comunitat catalana, contribuint així a la seva cohesió i diversitat (Puigdevall, Colombo i Pujolar, 2019).

Segons la UNESCO (esmentat a Zapata i Mansouri, 2021), el diàleg intercultural és especialment rellevant en entorns multilingües, sent un element essencial per a la cohesió social i la pau. Cada vegada es reconeix més el valor del diàleg intercultural per a mantenir societats pacífiques i prevenir conflictes.

Nogensmenys, Bradley i Harvey (2023) qüestionen la noció de diàleg com un fi en si mateix i es senyala que sovint es presenta implícitament com una conversa entre un "jo" clar i limitat i un "altre". Els autors defensen descentrar el llenguatge, reconeixent la necessitat d'anar més enllà de la comprensió i adoptant enfocaments translíngüístics que considerin la fluïdesa individual i col·lectiva de la comunicació. Segons Bradley et al. (2018), el "translanguaging" (o translingüisme) és un concepte sociolingüístic que es refereix al multilingüisme dinàmic, característic de la vida contemporània en entorns lingüísticament i culturalment diversos.

L'enfocament translíngüístic és un marc teòric i pràctic que busca anar més enllà de les barreres tradicionals de les llengües i fomenta la comprensió de la comunicació com un fenomen fluid i dinàmic que transcendeix les fronteres de les llengües individuals. Aquest enfocament reconeix i valora la diversitat lingüística i cultural, promovent la idea que les persones utilitzen múltiples recursos lingüístics i comunicatius per expressar-se. Per tant, aquest enfocament és especialment rellevant en contextos on la diversitat lingüística és la norma, com en comunitats multilingües o en situacions de migració, ja que proporciona un marc que reflecteix la complexitat i la riquesa de la comunicació en entorns on les llengües i les cultures s'entrellacen de maneres dinàmiques i creatives (Bradley i Harvey, 2023).

Resulta interessant que l'enfocament translíngüístic destaca la importància de descentrar-se a un mateix a través de pedagogies basades en les arts. Les metodologies basades en les arts per ampliar l'abast de la investigació sobre el multilingüisme urbà permeten "anar més enllà dels marges" perquè complexitzen el coneixement i desafien les fronteres (Bradley et al., 2018; Bradley i Harvey, 2019). Es fa èmfasi que el valor de les arts no rau en empatitzar completament amb l'experiència de l'altre, sinó en reconèixer la impossibilitat de fer "aquest viatge junts" (Bradley i Harvey, 2023).

En aquest sentit, segons un estudi de Bertacchini, Venturini i Zotti (2021) les persones migrades poden ser més propenses a participar en activitats culturals que es relacionin amb el seu origen lingüístic i cultural. Això destaca la necessitat d'abordar la participació cultural de les persones migrades basat en drets, entenent l'existència social en relació amb infraestructures i recursos culturals, ja que això contribuiria significativament a una integració més efectiva i a un millor benestar subjectiu (Erni, 2021).

Les persones migrades afronten desafiaments significatius en l'exercici dels seus drets culturals a la ciutat o en l'exercici de la "ciutadania cultural", que es refereix a la

utilització dels recursos culturals adequats per fomentar la ciutadania (Zapata, 2016). Tot i els esforços per fomentar el reconeixement de la diversitat i l'enriquiment cultural, persisteixen obstacles que limiten la participació activa de les persones migrades, especialment en pràctiques artístiques (Vlachou, 2017). L'accés a la participació i ciutadania cultural es converteix en un desafiament rellevant, afectat per percepcions simplistes sobre la identitat ètnica i polítiques que no reflecteixen adequadament la diversitat interna dels grups ètnics (Álvarez Enríquez, 2013; Noble i Ang, 2018).

L'estudi de Noble i Ang (2018) destaca la complexitat de la relació entre etnicitat i consum cultural a Austràlia, integrant variables com classe i gènere. A més, l'avaluació crítica de O'Brien i Oakley (2015) ressalta la complexitat per comprendre com la cultura s'organitza a la societat i destaca la necessitat de repensar polítiques per assegurar una distribució més equitativa dels drets culturals, especialment per a persones migrades en situació de vulnerabilitat. Aquest enfocament reforça la importància d'una visió integral per formular polítiques que promoguin la igualtat cultural i protegeixin els drets de les persones migrades.

En la mateixa línia, la perspectiva de Zapata i Hueso (2013) destaca la manca de visibilitat de les persones migrades, contribuint a una sensació de marginació que afecta directament la seva participació cultural. Integrar la identitat migrada en el discurs cultural i reconèixer-la com a part integral de la diversitat cultural seria un pas crucial cap a una societat més inclusiva i equitativa.

L'accés a la cultura va més enllà de la disponibilitat cultural, abastant educació, llengua, serveis socials, geografia, territori i vida artística i cultural. Segons Erni (2021), definir la participació cultural, que inclou assistència a esdeveniments artístics, exploració en línia i actuació creativa, es presenta com a crucial abans de mesurar i planificar polítiques inclusives.

Dins d'aquest panorama, la llengua emergeix com un element central en la inclusió social de les persones migrades. La integració sociolingüística, que considera tant la llengua del país de destinació com els patrons comunicatius de la comunitat de destinació, es revela essencial per aconseguir una inclusió completa (Fernández, 2009). Aquesta perspectiva destaca la importància de considerar les llengües no només com a eines de comunicació, sinó també com a possibles barreres en la migració i la inclusió. En aquest sentit, les polítiques inclusives han de prendre en consideració la diversitat lingüística com un element clau per a la coexistència harmònica i l'èxit de la inclusió social.

La recerca sociolingüística amb persones migrades destaca l'ús de mètodes creatius inspirats en les arts que permeten explorar descripcions subjectives, emocions i ideologies relacionades amb les trajectòries lingüístiques i repertoris lingüístics dels participants. La capacitat d'aquests mètodes, siguin visuals, textuais o performatius, per submergir els receptors en el món de vida dels participants busca la comprensió emocional més que una simple identificació (Alhgren, 2019).

Alhgren (2019) defineix l'art com una poderosa eina capaç de generar empatia, compassió i reflexió crítica. Això és especialment rellevant en el context de la migració, on les injustícies socials es manifesten a través de la imposició de normes monolingües davant una realitat multilingüe. La resistència als enfocaments convencionals, mitjançant mètodes basats en les arts, explora la creativitat lingüística i estètica, desafiant principis establerts en la recerca qualitativa.

Els mètodes basats en les arts segons la concepció d'Eisner i Barone (esmentat en Marín i Roldán, 2019), representen un enfocament de recerca que implica un canvi fonamental en les metodologies quantitatives i qualitatives. Aquests mètodes no només utilitzen expressions artístiques com a mitjà per representar fenòmens socials, sinó que també desafien les convencions tradicionals de recerca de descobriments objectius i veritables. Els mètodes basats en les arts es divideixen en diferents tipus, com ara les arts visuals, la dansa, la música, entre d'altres.

La seva fonamentació epistemològica busca comprendre com les arts poden proporcionar coneixement útil per a la recerca en ciències humanes i socials. A més, l'exploració de les especialitats artístiques implica aprofitar les particularitats de cada forma d'expressió artística en el procés investigatiu. A més, l'adaptació a diferents disciplines acadèmiques implica la integració dels mètodes basats en les arts en camps com l'antropologia, l'educació i la psicologia (Marín i Roldán, 2019).

La recerca creativa pot complicar el coneixement i desafiar fronteres, creuar, subvertir i complicar límits tradicionalment entesos, ja sigui entre idiomes, nacions, grups d'identitat, disciplines o pràctiques. La recerca creativa té la capacitat de descentrar el llenguatge i oferir diferents formes de coneixement que no privilegien l'expressió verbal. Aquesta descentralització del llenguatge té el potencial de permetre l'articulació del que abans era inarticulat, desconegut, no escoltat i infravalorat (Harvey i Bradley, 2019).

Els mètodes basats en les arts ofereixen noves maneres de comunicar descobriments, fent-los accessibles a diverses audiències i difuminant les fronteres entre enfocaments metodològics i realitat i imaginació (Alhgren, 2019). A més, promouen la consciència i l'aprenentatge sobre la diversitat lingüística: segons Jiménez (2017) permeten als participants construir un reconeixement positiu dels seus recursos multilingües i exhibir la complexitat i la transformació de les seves realitats.

En aquest context, la formació artística pot emergir així com un catalitzador fonamental per a la inclusió de persones migrades, superant barreres lingüístiques i culturals, construint comunitats sòlides i empoderant individus davant desafiaments personals (Balyasnikova i Gillard, 2021). Aquests desafiaments, sovint passats per alt, són essencials per comprendre la complexitat de la inclusió de les persones migrades a les seves noves comunitats.

La integració de les arts en l'educació lingüística i intercultural és una estratègia per explorar diverses perspectives, fomentar l'empatia i contribuir a consideracions ètiques en l'educació ciutadana (Gonçalves i Melo-Pfeifer, 2020). A més, la valorització de la cultura a través de les llengües i la creació artística destaca la diversitat de la població en el territori, reconeixent la diversitat lingüística com a eina per mantenir punts de vista diversos i obrir la ment a l'alteritat (Ministère de la Culture, 2023).

En la mateixa línia, la revisió d'articles de Lidskog (2016) destaca el paper de la música en la formació de la identitat en situacions diaspòriques, des de la preservació fins a la creació d'identitat, influïda pel context, l'espai, la memòria i la política. La música també facilita el contacte i l'intercanvi cultural entre comunitats diaspòriques de diferents països, promovent la cohesió social en entorns heterogenis en permetre la participació en pràctiques musicals compartides. Així doncs, la funció de la música en situacions diaspòriques no només preserva una cultura, sinó que també contribueix a l'adaptació i evolució d'identitats en nous contextos culturals.

Un exemple interessant ens el proporciona la la recerca de Ciribuco (2022) on revela que les activitats artístiques juguen un paper crucial en la interacció entre comunitats i nouvinguts, permetent l'exploració creativa de joves multilingües i oferint formes d'expressió alliberadores per a persones migrades i refugiats més enllà de les barreres lingüístiques. La recerca examina l'impacte del projecte artístic *Bouge-Toi!* en la relació entre sol·licitants d'asil i una localitat italiana, a través de tallers de dansa i vídeo que faciliten la comunicació sense dependre de la llengua italiana.

El projecte va proporcionar als sol·licitants d'asil l'oportunitat de presentar les seves interpretacions artístiques en esdeveniments locals, superant les restriccions del procés d'asil i permetent-los expressar-se com a intèrprets i comunicadors. La producció artística no només va servir com a plataforma per compartir les seves històries, sinó que també va desafiar les narratives convencionals sobre els refugiats, presentant-los com a subjectes expressius que ocupen l'espai de la ciutat.

En resum, la formació artística es revela com un element crucial per al desenvolupament personal i inclusió social de persones migrades. La recerca creativa en sociolingüística, mitjançant mètodes basats en les arts i la cultura, proporciona un enfocament innovador per explorar les complexitats de les experiències migratòries, fomentant l'empatia i la comprensió mútua. No obstant això, l'atenció a la participació cultural de les persones migrades en activitats artístiques i culturals és insuficient, evidenciant la necessitat d'abordar les barreres que limiten el seu accés.

En el següent apartat, s'explorà la intersecció entre les pràctiques artístiques i la inclusió social de les persones migrades en diferents nivells. Es posarà en relleu la importància de garantir els drets culturals i la participació ciutadana com a via cap a la inclusió social en les societats d'acollida. A través d'exemples concrets com el programa "Great arts for all" de l'Arts Council of England, el projecte "LangScape Curators" a Leeds i iniciatives com "Les emocions islandeses es desperten" i "Seniors Thrive", es demostrarà com les pràctiques artístiques poden contribuir a la cohesió cultural i a l'expressió de diverses identitats en un context migratori.

2. Solucions de polítiques públiques aplicades

Com es menciona en l'apartat anterior, garantir el dret a la participació cultural de les persones migrades és un pas necessari per al seu procés d'inclusió social a les societats de destinació. Per aquest motiu l'absència de drets polítics i culturals per les persones migrades és un aspecte pendent que necessita atenció per aconseguir una societat intercultural plena (Álvarez, 2013).

La falta d'atenció en la recerca sobre la participació cultural de persones migrades en activitats artístiques i culturals al país de destinació destaca la necessitat d'enfocar els esforços investigadors en aquest àmbit (Bertacchini, Venturini i Zotti, 2021). Tot i que

cada vegada es posa més atenció en intentar comprendre com l'accés a la pràctica cultural pot afavorir la inclusió social de les persones migrades, actualment, hi ha una manca de recerca especialitzada entorn de les pràctiques artístiques vinculades a persones migrades que incloguin o reflexionin sobre la diversitat lingüística en entorns multilingües.

D'una banda, majoritàriament, aquestes recerques se centren en l'aprenentatge de la llengua o llengües com a mitjà per a la inclusió social de les persones migrades. Les recerques centrades en l'aprenentatge de la llengua com a mitjà per a la inclusió social de les persones migrades destaquen la estreta relació entre la llengua i la identitat cultural. Les llengües actuen com a símbols d'identitats nacionals i ètniques, essencials per al manteniment dels trets culturals dels diversos grups ètnics. En contextos migratoris, la diversitat lingüística presenta desafiaments, especialment davant de l'hegemonia de l'estat-nació i de l'anglès com a llengua franca, subratllant així la importància de preservar les llengües minoritàries i fomentar l'aprenentatge de les llengües de la comunitat d'acollida per a una inclusió social efectiva (Fernández, 2009).

L'aprenentatge de la llengua emergeix com un aspecte clau en el procés d'integració sociolingüística de les persones migrades, sobretot en l'àmbit de l'educació formal. Aquest procés no només requereix l'adquisició de competències lingüístiques, sinó també una comprensió profunda de les normes sociolingüístiques i pragmàtiques de la comunitat de destinació. Tot i això, els prejudicis i estereotips envers les persones migrades poden limitar l'accés a una educació lingüística adequada, pressionant-los a conformar-se amb un coneixement lingüístic bàsic per a la supervivència. Així, la importància de l'aprenentatge de la llengua per a la inclusió social es veu subratllada, tot i els reptes que encara s'han de superar en aquest àmbit (Gámez, 2017).

D'altra banda, també emergeixen experiències que exploren pràctiques artístiques com a mitjà de recuperació davant vivències traumàtiques associades al procés migratori. El projecte *Bouge-Toi!*, analitzat per Ciribuco (2022), destaca els tallers de dansa i vídeo com a recursos per comunicar-se, fins i tot sense compartir llenguatge. Així mateix, el pilot "*Migrating art*" de Rose i Bingley (2017) evidencia la importància de dissenyar intervencions artístiques per promoure el benestar psicològic en contextos traumàtics. Paral·lelament, l'anàlisi crítica realitzada per O'Neill et al. (2019) ressalta la necessitat d'implementar mètodes participatius basats en les arts per aprofundir en la comprensió de les experiències de les dones sol·licitants d'asil i promoure capacitats locals per a polítiques inclusives.

Els processos migratoris representen un gran repte per a aquells que els experimenten, significat un salt cap a la incertesa (Rozo, 2015). A més de les dificultats associades als processos migratoris (condicions de desplaçament, precarietat, deixar enrere el país d'origen...), es perden vincles significatius amb la terra i la família, generant sentiments de desarrelament i pèrdua (González, 2015).

La Integració en la societat de destinació exigeix ajustaments constants, sotmetent les persones a una tensió permanent i posant a prova els seus recursos psicològics (Rozo, 2015). En condicions difícils, com la recerca d'ocupació, habitatge i la barrera lingüística, s'enfronten a dificultats addicionals (Montero i Delfino, 2021). Pot aparèixer el "síndrome d'Ulisses", que engloba sentiments com la nostàlgia, la tristesa i la depressió, sorgint del distanciament i l'adaptació a les pèrdues al país de destinació (González, 2015).

Les diferents formes d'iniciar el procés migratori tenen un impacte en les conseqüències psicològiques, especialment en situacions de migració forçada (Priebe et al., 2016). L'exposició a esdeveniments estressants que poden contribuir al patiment psicològic (Jurado et al., 2016), i pot desencadenar trastorns greus si no s'aborda adequadament (Quevedo, 2021; Fuentes, 2020). S'ha observat que el risc de trastorns com la depressió i el trastorn d'estrès posttraumàtic augmenta en el cas de persones refugiades (Weinstein, Khabbaz i Legatem, 2016). Tanmateix, una adequada integració social pot contrarestar aquests sentiments, facilitant el procés d'integració (Montero i Delfino, 2021).

A continuació, s'identificaran les poques publicacions acadèmiques que analitzen solucions i pràctiques que s'han dut a terme en l'àmbit concret de les pràctiques artístiques i inclusió social de persones migrades en els nivells institucionals, locals i comunitaris segons el seu àmbit d'acció. Cada un d'aquests projectes presenta un enfocament específic per abordar les qüestions de diversitat cultural i integració social en diferents nivells de la societat.

En l'àmbit institucional, més enllà de la recerca acadèmica, volem destacar a tall d'exemple un parell d'informes importants. El primer és l'informe "The role of public arts and cultural institutions in the promotion of cultural diversity and intercultural dialogue" (European Union, 2014) de l'Agenda Europea de Cultura aborda les polítiques i pràctiques existents per promoure la diversitat cultural i el diàleg intercultural. Destaca la importància d'institucions culturals com el programa '*Great arts for all*' iniciat per the Arts Council England el 2010, el qual exemplifica com les

institucions poden integrar la

diversitat cultural. Aquest programa destaca pel seu compromís amb l'excel·lència i la diversitat en les arts, buscant superar barreres i fomentar el potencial artístic de diverses comunitats.

Amb una perspectiva centrada en la diversitat, l'Arts Council promou la igualtat d'accés a oportunitats culturals, defensant que les arts han de ser accessibles i reflectir la riquesa i diversitat de la societat. "Aconseguint una gran art per a tots" desafia les limitacions existents, establint una plataforma inclusiva per a artistes i comunitats diverses. Aquest programa representa un avanç cap a la integració de diverses perspectives culturals, connectant amb les audiències i estimulant la creació artística en un context que celebra la diversitat. L'èxit del programa és la seva capacitat per transformar la visió cultural tradicional, afavorint una participació més àmplia i garantint que les arts siguin una experiència enriquidora per a tothom, independentment de la seva procedència o identitat (European Union, 2014).

En l'àmbit local, el segon és el projecte "LangScape Curators" analitzat per Bradley et al. (2018) que es duu a terme en àrees multilingües de la ciutat de Leeds, al Regne Unit. Aquest projecte és realitzat per joves participants, que es converteixen en investigadors etnogràfics a les seves pròpies comunitats. Aquests joves són guiats i ajudats per l'equip organitzador del projecte, que inclou investigadors, educadors i artistes col·laboradors. La iniciativa està vinculada al projecte Translation and Translanguaging: Investigating Linguistic and Cultural Transformations in Superdiverse Wards in Four UK Cities (TLANG), finançat per les Arts and Humanities Research Council (AHRC).

A través de la integració de pràctiques artístiques, com el collage en el procés de recerca, el projecte no només promou la reflexió crítica entre els joves investigadors sobre les dinàmiques lingüístiques en els seus entorns locals, sinó que també facilita l'expressió creativa de les seves experiències i perspectives. A més, pel fet de fomentar la col·laboració entre investigadors acadèmics i joves participants, el projecte promou una major inclusió i diversitat en el procés de producció de coneixement, desafiant així les jerarquies tradicionals en la recerca acadèmica i obrint noves possibilitats per a la co-creació de coneixement (Bradley et al., 2018).

A escala comunitària, per una banda, destaca el projecte "Les emocions islandeses es desperten" presentat en l'article de Wojtyńska et al. (2022). És una iniciativa participativa organitzada per la Biblioteca de la Ciutat de Reykjavík per a la celebració anual del Dia de la Llengua Islandesa, destaca com una forma de treball comunitari i compromís creatiu amb la creixent diversitat ètnica a Islàndia. Mitjançant

col·laboracions amb artistes nascuts a l'estranger, l'esdeveniment va proporcionar un espai per a les veus de les persones migrades, sovint invisibles en els debats públics sobre la seva inclusió, desviant l'atenció de la integració exclusivament lingüística cap a aspectes més afectius, socials i ideològics del llenguatge. Les actuacions artístiques realitzades durant l'esdeveniment van reflexionar sobre els reptes emocionals i personals d'aprendre islandès com a llengua addicional per a adults migrades, destacant la importància de considerar múltiples formes de participació en la societat més enllà de l'aprenentatge lingüístic, i qüestionant les narratives hegemòniques sobre la indispensabilitat de les llengües del país d'acollida per a la seva integració (Wojtyńska et al., 2022).

Per l'altra banda, l'article de Balyasnikova i Gillard (2021) ressalta el projecte “Seniors Thrive”, un programa que combina l'aprenentatge d'anglès amb oportunitats de lideratge a través de les arts, amb l'objectiu de millorar la salut i el benestar dels adults grans al Canadà. Mitjançant l'anàlisi del cas de Jacqui i altres participants, es ressalta com aquest enfocament promou la confiança, les connexions socials i la integració comunitària. A més, l'article situa aquesta iniciativa dins d'un context més ampli de recerca que destaca els beneficis de les activitats basades en les arts per als adults grans, subratllant la importància d'incloure la creativitat en els programes d'aprenentatge de llengües per aquest col·lectiu. En definitiva, es posa de manifest la necessitat de dissenyar programes flexibles i centrats en la comunitat que incorporin elements artístics per millorar l'experiència d'aprenentatge dels adults grans i fomentar la seva participació activa en la societat.

En síntesi, la poca recerca existent en aquest àmbit es posa de manifest la importància de garantir els drets culturals i la participació ciutadana de les persones migrades com a via cap a la inclusió social en les societats d'acollida. La manca de recerca específica sobre la participació cultural de persones migrades en activitats artístiques i culturals destaca la necessitat d'orientar els esforços investigadors en aquest àmbit. Els diversos projectes a nivell institucional, local i comunitari que hem ressenyat demostren com les pràctiques artístiques poden contribuir a la integració social i la cohesió cultural, abordant qüestions de diversitat i inclusió des de perspectives innovadores i participatives.

En el proper apartat es presentaran els plans estratègics implementats a Barcelona per abordar la interculturalitat, els drets culturals i la integració de la ciutadania i la immigració. Entre aquests plans, destaquen el Pla d'Interculturalitat de Barcelona, el Pla de Drets Culturals —incloent-hi l'enquesta de Participació i Necessitats Culturals de Barcelona—, i el Pla de Ciutadania i Immigració de la ciutat de Barcelona 2018-2021. Aquestes iniciatives són el reflex del compromís de la ciutat amb la diversitat cultural i el foment d'una convivència inclusiva en un context urbà cada vegada més cosmopolita.

3. El cas de Barcelona

Barcelona s'enfronta al repte de gestionar la seva creixent diversitat demogràfica, amb un increment significatiu de la població nascuda a l'estranger i l'arribada de persones refugiades els darrers anys. Aquest canvi demogràfic ha transformat Barcelona en una ciutat cada cop més diversa i cosmopolita, on la presència estrangera té un paper fonamental en la vida diària i en la identitat urbana.

Segons les dades més recents del padró municipal d'habitants proporcionades per l'Institut d'Estadística de Catalunya, s'ha observat un augment significatiu en el percentatge de població nascuda a l'estranger els darrers quatre anys. Després de mantenir-se estable al voltant del 20/22% durant la primera meitat de la dècada passada, aquest percentatge va augmentar del 24,6% el 2018 al 31,3% el 2023, representant persones provinents de 183 països diferents i aconseguint així un rècord històric (Ajuntament de Barcelona, 2023).

La presència de migracions a Barcelona no sols enriqueix la diversitat social, sinó que també accentua la multiculturalitat, un tret distintiu de les grans ciutats. La pluralitat lingüística de la ciutat, amb aproximadament 300 idiomes parlats segons l'Ajuntament de Barcelona l'any 2023, reflecteix aquesta diversitat. Aquest escenari il·lustra els desafiaments i les oportunitats de la globalització i la migració que ha generat noves demandes ciutadanes, transformant les concepcions de ciutadania i drets, especialment a l'entorn urbà. Les persones migrades juguen un paper dinàmic en alimentar aquestes demandes i explorar noves formes de participació ciutadana, cosa que requereix estratègies efectives per promoure la inclusió i la convivència intercultural per part dels governs locals (Alvarez, 2013).

Tot i els esforços per promoure la inclusió, algunes societats contemporànies han afavorit l'assimilació sobre la diversitat, prioritant la uniformitat. En contrast, les estratègies multiculturals advoquen pel reconeixement i el respecte cap a la diversitat, considerant-la un actiu enriquidor per a la societat. Aquestes estratègies promouen una convivència harmoniosa entre cultures, preservant les seves identitats individuals, fomentant pràctiques culturals diverses i valorant la singularitat de cada grup, per tal d'assolir un reconeixement mutu que celebri la riquesa de la diversitat i abordi els seus desafiaments inherents. No obstant això, el model multicultural pot fragmentar la diversitat en permetre que les minories coexisteixin en nínxols de reproducció unilateral, limitant la interacció proactiva i la comunicació entre cultures i resultant en una societat multicultural que afavoreix la diversitat, però no té contribucions efectives a la interacció (Álvarez, 2013).

En contraposició, el model intercultural és un recurs crucial per implementar un model sostenible de governança de la diversitat cultural en l'àmbit local (Peruzzi, 2023). L'enfocament intercultural promou la convivència en la diversitat en fomentar la tolerància i la no-discriminació, facilitant interaccions positives i generant vincles que propicien el reconeixement mutu i la construcció de relacions basades en la confiança, el diàleg, l'aprenentatge compartit i la cooperació i l'intercanvi entre cultures minoritàries i majoritàries. Se sustenta en tres principis fonamentals: ciutadania, respecte a la diferència i unitat en la diversitat, emfasitzant la importància de compartir espais i pràctiques (Álvarez, 2013).

L'adopció de la interculturalitat com a enfocament de polítiques públiques a Barcelona implica un procés continu de transformació i d'adaptació. Segons Álvarez (2013), aquest enfocament transcendeix el simple reconeixement de la diversitat, cercant promoure una interacció positiva entre cultures i enfortir el sentit de pertinença compartida. És essencial que les polítiques interculturals evolucionin amb el temps, essent receptives als canvis socials i ajustant-se a les necessitats emergents d'una societat diversa i, en canvi, constant.

En primer terme, el Pla d'Interculturalitat de Barcelona és un exemple reconegut de bones pràctiques de polítiques interculturals innovadores de gestió de la diversitat cultural i lingüística. Com assenyala Zapata (2017), la gestió de la diversitat a Barcelona s'adapta al context històric i social, reconeixent la influència de factors com la migració, la geografia política i el desenvolupament econòmic. Aquesta comprensió holística ha portat a la implementació de polítiques inclusives que busquen promoure la convivència pacífica entre les diverses comunitats residents a la ciutat.

Iniciat el 2010 i actualitzat al Pla 2021-2030, representa un compromís clar cap a la cohesió social i la igualtat de drets. Com assenyala l'Ajuntament de Barcelona (2021b), aquest pla es basa en una metodologia participativa i transversal, reconeixent la dinàmica i la complexitat d'una ciutat diversa. A més, s'enfoca a l'autocrítica i la territorialització, tot reconeixent la importància d'adaptar les polítiques a les necessitats específiques de cada comunitat i barri.

Pel que fa a la gestió de la diversitat lingüística, dins del primer eix del pla, enfocat a avançar cap a una igualtat efectiva de drets, deures i oportunitats per a totes les persones, es destaca l'objectiu 1.5, que busca promoure un sistema educatiu inclusiu i de qualitat que garanteixi la igualtat d'oportunitats per a tots els estudiants. En aquest sentit, es proposa repensar les aules d'acollida en col·laboració amb l'equip LIC (Lingüística, Interculturalitat i Cohesió Social) i enfortir l'assistència lingüística i social com a programes transversals associats al plurilingüisme, essent responsabilitat de tots els equips docents la seva implementació i seguiment Ajuntament de Barcelona (2021b).

Com reconeixement d'aquesta diversitat s'estan implementant iniciatives a través del Consorci d'Educació de Barcelona (CEB) i el Programa BCN Interculturalitat (PROGBI), que inclouen l'aprenentatge d'idiomes d'origen i projectes específics. Tot i això, la comunitat gitana advoca pel reconeixement del romaní com a idioma oficial i la seva inclusió en els programes d'ensenyament de llengües maternes.

D'altra banda, les institucions i diversos actors de la societat civil col·laboren en projectes destinats a visibilitzar la riquesa de la diversitat lingüística i cultural i el diàleg intercultural. Linguapax, per exemple, participa en iniciatives per promoure l'ús adequat d'idiomes a les comunicacions municipals, proporcionant orientació i propostes al respecte.

No obstant això, la manca d'integració total de la diversitat com un component fonamental de la identitat de la ciutat limita la comprensió i l'impacte del Pla a la comunitat. Per exemple, persisteix la tendència de tractar el poble gitano com a estranger, ignorant el seu arrelament històric a la societat. Així mateix, s'ha passat per alt la importància d'adoptar una perspectiva intercultural en les polítiques adreçades a la gent gran, cosa que resulta en enfocaments que no reflecteixen la diversitat

d'experiències i necessitats dins aquest grup demogràfic (Ajuntament de Barcelona, 2021b).

A més, malgrat els mecanismes de suport institucional establerts pel Pla Barcelona Interculturalitat, s'enfronta a una "fatiga burocràtica" generalitzada entre els participants. La redacció constant d'informes, la completació de documents i les reunions governamentals esgoten temps i energia, obstaculitzant la capacitat d'innovació i dinamisme dels actors socials. Aquesta situació contradueix el principi de dinamisme del pla, cosa que planteja interrogants sobre la seva efectivitat a llarg termini i dificulta la flexibilitat necessària per adaptar-se als canvis emergents (Peruzzi, 2023).

D'altra banda, el Pla es veu limitat per la coexistència de dos ordenaments institucionals, el municipal i l'estatal, que operen de manera contradictòria a la mateixa realitat urbana. Mentre que l'àmbit estatal respon a una política immigratòria persecutòria i excloent, l'àmbit municipal de Barcelona promou una política orientada a la inclusió. Aquesta contradicció representa un desafiament tant per als executors com per a les persones migrades, evidenciant la incompatibilitat que hi pot haver entre les polítiques institucionals (Alvarez, 2013).

En segon terme, en el cas de Barcelona els drets culturals i la participació ciutadana són pilars fonamentals en la configuració de polítiques públiques de la ciutat. El Pla de Drets Culturals se centra a garantir un accés equitatiu a la cultura, fomentant la participació ciutadana i reconeixent el paper vital de la cultura en la cohesió social. A més, el pla promou la diversitat cultural i lingüística, on es ressalta la importància del català com a factor de cohesió social. Fomenta la creació artística comunitària, millorant-ne l'accessibilitat i visibilitat, per a la qual cosa estableix eines i espais de treball des d'una perspectiva artística, comunitària i educativa mitjançant polítiques públiques específiques (Ajuntament de Barcelona, 2021a).

Encara que el Pla no aprofundeix en projectes o activitats específiques relacionades amb la participació de les persones migrades i la seva implicació en activitats artístiques, destaca dues mesures que reflecteixen aquests aspectes: la promoció d'Espais de Cultura Viva (Mesura 2. 5.3. Dret a la participació, l'accés i la diversitat) i el reforçament de les pràctiques culturals populars i tradicionals (Mesura 3). Aquestes mesures busquen fomentar la diversitat, la inclusió i la participació ciutadana en la vida cultural de Barcelona. A través d'aquestes iniciatives, es pretén dinamitzar l'oferta cultural, descentralitzar i reforçar el teixit social, reconeixent la importància de les diverses expressions culturals per enriquir la identitat i el sentiment de pertinença a la ciutat

(Ajuntament de Barcelona, 2021a).

El resum executiu de l'enquesta de Participació i Necessitats Culturals de Barcelona realitzada per Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona el 2020 destaca tres àmbits fonamentals: la participació cultural, les necessitats culturals i la formació en arts i expressions culturals a la ciutat.

En primer lloc, pel que fa a la participació cultural, s'ha identificat la necessitat d'integrar tant la pràctica cultural com l'accés a la cultura en la conceptualització de la participació cultural. A Barcelona, la participació cultural és àmplia i diversa, abraçant una varietat d'activitats més enllà de les considerades oficialment com a culturals. No obstant això, es detecten desigualtats en l'accés i la participació cultural, especialment relacionades amb la renda familiar disponible, la pràctica cultural materna, el nivell d'estudis i l'origen de les persones. Aquestes disparitats són notables tant en activitats reconegudes culturalment com en aquelles que no ho són (Institut de cultura, 2020; Barbieri, 2021).

En segon lloc, en relació amb les necessitats culturals, s'han identificat necessitats generalitzades entre la població de Barcelona, tant en activitats culturals oficialment reconegudes com en aquelles que no ho són. Les persones amb menys recursos solen presentar majors necessitats culturals, tot i que aquesta correlació no és sempre directa. A més, la percepció sobre la participació cultural i les necessitats culturals es veu influenciada per factors com el barri de residència, el nivell d'estudis, l'origen i la pràctica cultural materna. Així mateix, s'observen desigualtats en la percepció ciutadana sobre els factors que faciliten o limiten la participació cultural, amb una major acusació en determinats grups demogràfics com ara persones residents en barris de baixa renda, dones, joves i persones d'origen extracomunitari (Institut de cultura, 2020; Barbieri, 2021).

Finalment, pel que fa a la formació en arts i expressions culturals, es percebuda com una necessitat a Barcelona. No obstant això, es detecten importants desigualtats en l'accés a l'educació en aquest àmbit, les quals es veuen influenciades per factors com el barri de residència, el nivell d'estudis, la pràctica cultural materna, l'origen i l'edat (Institut de cultura, 2020, Barbieri, 2021).

En tercer terme, el Pla de Ciutadania i Immigració de la ciutat de Barcelona 2018-2021 encapçala una sèrie d'actuacions destinades a promoure la inclusió i la convivència harmoniosa entre els residents de la ciutat, independentment del seu origen o

procedència. En aquest marc, la setena actuació de l'àmbit d'acollida i bon veïnatge es concentra en el fortaleixement de la Xarxa d'acollida com un model d'implicació de la societat civil en l'acollida. Sota la coordinació de la Coordinadora de la Llengua i la Xarxa d'Entitats Socials d'Assessorament Jurídic a Persones Estrangeres, aquesta iniciativa procura establir una plataforma inclusiva que fomenti la integració dels nous residents a la vida comunitària. Amb la col·laboració de diversos agents socials, s'aspira a crear un ambient acollidor que afavoreixi la interacció i la solidaritat entre els membres de la societat (Ajuntament de Barcelona, 2018).

D'altra banda, la vuitena actuació de l'àmbit d'interculturalitat i interacció, també integrada en el Pla de Ciutadania i Immigració, es dedica a potenciar l'Espai Avinyó de Llengua i Cultura. Aquesta iniciativa té com a objectiu convertir l'Espai Avinyó en un centre neuràlgic de trobada, aprenentatge i intercanvi cultural per a la diversitat que caracteritza la ciutat de Barcelona. A través d'una àmplia gamma d'activitats culturals i cursos de llengua, es busca enriquir el teixit social i fomentar la comprensió i la tolerància entre les diferents comunitats residents a la ciutat (Ajuntament de Barcelona, 2018).

En definitiva, el capítol 3 ressalta el cas de Barcelona, una ciutat que enfronta el repte de gestionar la seva creixent diversitat demogràfica. A través d'iniciatives com el Pla d'Interculturalitat i el Pla de Drets Culturals, Barcelona busca fomentar la convivència entre les diverses comunitats. Tot i això, s'enfronten a desafiaments com la "fatiga burocràtica" i la coexistència de dos ordenaments institucionals. Malgrat això, Barcelona avança cap a una convivència intercultural harmoniosa, reconeixent la diversitat com un valor enriquidor i promocionant la participació ciutadana i els drets culturals com a pilars fonamentals de la seva identitat urbana.

4. Conclusions, resultats i recomanacions polítiques

La complexitat dels fenòmens migratoris contemporanis exigeix una comprensió profunda i holística que abasti tant les seves dimensions sociolingüístiques com les seves implicacions polítiques i institucionals. En aquest sentit, es requereix una major quantitat d'estudis empírics en diversos contextos per fomentar la investigació comparativa sobre la migració i els seus efectes en la diversitat lingüística (Bertacchini, Venturini i Zotti, 2021). Aquests estudis no només permetrien entendre millor les dinàmiques migratòries, sinó que també proporcionarien informació per al disseny i la

implementació de polítiques públiques efectives que abordin els reptes associats amb la integració sociolingüística de la població migrada.

Les crisis de refugiats actuals han posat de manifest la complexitat i urgència de la situació migratòria en l'àmbit global. No obstant això, és important destacar que, sovint, la reflexió i la planificació de polítiques per part d'entitats com la Unió Europea han descuidat involucrar al sector cultural en les seves estratègies (Vlachou, 2017). Aquesta ommissió limita la comprensió integral de la migració i obstaculitza la capacitat de les polítiques per abordar adequadament les necessitats de les poblacions migrades i les comunitats d'acollida.

La migració és un fenomen global intrínsecament lligat a la globalització, amb fluxos migratoris transnacionals impulsats per desigualtats econòmiques, conflictes i riscos globals. Tot i els beneficis potencials, com l'enriquiment cultural, les polítiques migratòries sovint marginalitzen les persones migrades i promouen la precarietat laboral. Garantir els drets culturals i la participació ciutadana és crucial per a la inclusió social, i la recerca en aquest àmbit és fonamental per orientar els esforços.

A més, s'identifiquen limitacions en la implementació de polítiques interculturals, com la incompatibilitat amb polítiques estatals i continentals, així com la dependència de recursos econòmics (Álvarez, 2013). Aquestes limitacions plantegen reptes significatius per a l'efectivitat de les polítiques d'integració, ja que poden dificultar la coordinació entre diferents nivells de govern i l'assignació equitativa de recursos per a programes i serveis dirigits a poblacions migrades.

Es ressalta la necessitat d'adoptar una perspectiva multidisciplinària que tingui en compte les dimensions socials i individuals del procés d'integració, així com la importància de recopilar dades tant quantitatives com qualitatives per determinar el grau d'integració i detectar possibles dificultats en el procés (García, 2020). Aquesta perspectiva integral permetria una comprensió més completa dels reptes i oportunitats associats amb la migració, així com una millor orientació de les polítiques i programes d'intervenció.

L'ús de les arts i la cultura emergeix com una eina potent per a la inclusió social de les persones migrades, superant barreres i fomentant la comprensió intercultural. La recerca creativa en sociolingüística i els mètodes basats en les arts ofereixen perspectives innovadores per aprofundir en les experiències migratòries i promoure la participació activa de les persones migrades en la vida comunitària.

L'art es presenta com un poderós mitjà per generar empatia i promoure la reflexió crítica, especialment en relació amb les qüestions d'injustícia social, com ara la prevalença de la norma monolingüe enfront de la realitat multilingüe. Mitjançant l'exploració de descripcions subjectives, emocions i ideologies relacionades amb les trajectòries lingüístiques i els repertoris lingüístics dels participants, l'art pot obrir camins cap a una comprensió més profunda de les complexitats de la diversitat lingüística i les desigualtats associades. A través d'aquesta exploració, es pot fomentar la consciència i la solidaritat envers aquells que experimenten discriminació lingüística i contribuir a la construcció d'un entorn més inclusiu i equitatiu per a tothom (Ahlgren, 2019).

L'aprenentatge de la llengua és clau per a la integració sociolingüística de les persones migrades, tot i els obstacles que enfronten. Les pràctiques artístiques, a més de proporcionar un mitjà d'expressió creativa, poden servir com a vehicle per a la recuperació emocional i la construcció de ponts interculturals. Promoure la diversitat cultural i la participació ciutadana en l'àmbit artístic és essencial per a una convivència intercultural enriquidora i inclusiva.

En conclusió, les institucions culturals tenen el potencial de convertir-se en espais de trobada que contribueixin a la cohesió social i la responsabilitat compartida. No obstant això, la manca de claredat sobre qui ha de liderar les estratègies interculturals i la necessitat de canvis en l'àmbit institucional i de polítiques públiques són obstacles importants que s'han d'abordar (European Union, 2014). És essencial promoure una major col·laboració entre entitats governamentals, organitzacions no governamentals i actors comunitaris per desenvolupar i implementar polítiques i programes que fomentin el diàleg intercultural i la inclusió social.

Finalment, s'ofereixen una sèrie de propostes a diversos nivells de presa de decisions per impulsar la inclusió social i cultural de les persones migrades mitjançant l'art. Així doncs, a la següent taula es presentaran algunes recomanacions polítiques per fomentar l'ús de mètodes artístics en la inclusió de les persones migrades, basades en les investigacions realitzades als capítols anteriors i en les experiències pràctiques analitzades.

UNIÓ EUROPEA

1. Incorporar la dimensió cultural en les polítiques migratòries de la UE: recomanar formalment als estats membres que integren consideracions culturals en les seves polítiques migratòries i de benestar social, amb un enfocament en la promoció de la diversitat cultural.
2. Fomentar la cultura en programes europeus: establir directives per a que els programes de la Comissió Europea incloguin iniciatives culturals que promoguin la inclusió social de les persones migrades, potenciant el diàleg intercultural i la valoració de la diversitat lingüística.
3. Suport a la recerca sobre migració, drets culturals i diversitat lingüística: destinar recursos financers i logístics per impulsar investigacions específiques sobre la relació entre migració, drets culturals i diversitat lingüística, amb l'objectiu de generar coneixement útil per al desenvolupament de polítiques més inclusives i respectuoses amb els drets de les persones migrades a nivell europeu.

ESTATS-REGIONS-LOCALITATS

1. Establir programes i institucions que facilitin la transferència de coneixement generat en recerca al disseny i implementació de polítiques públiques que afavoreixin els drets culturals i lingüístics de les persones migrades.
2. Fomentar la identificació i difusió de bones pràctiques per promoure els drets culturals i lingüístics de les persones migrades, millorant així les estratègies d'inclusió social.
3. Promoure la participació activa de les persones migrades en els processos de presa de decisions i governança, ampliant la seva implicació més enllà de l'accés a la cultura.
4. Introduir programes educatius inclusius en el sistema educatiu per fomentar la participació activa dels infants en activitats artístiques i culturals, creant espais segurs i acollidors.
5. Garantir l'aplicació efectiva de la perspectiva intercultural i antiracista en tots els àmbits culturals, promocionant la diversitat i el respecte mutu entre comunitats locals i persones migrades.

6. Establir polítiques públiques que reconeixin i recolzin les diverses expressions culturals i religioses no institucionals, facilitant la participació activa de les persones migrades en la vida cultural comunitària.
7. Promoure la participació inclusiva de les persones migrades com a programadores i dinamitzadores culturals, assegurant la seva representació i contribució en les decisions sobre els recursos culturals.

ORGANITZACIONS I SOCIETAT CIVIL

1. Establir plataformes de treball conjunt entre organitzacions del sector cultural, diversitat lingüística i migració per a la col·laboració en projectes i iniciatives destinades a promoure la inclusió social de les persones migrades.
2. Fomentar aliances estratègiques entre aquestes organitzacions i institucions per desenvolupar projectes de recerca-acció interdisciplinaris que abordin les necessitats i reptes específics de la inclusió social de les persones migrades.
3. Promoure activament la participació de les persones migrades en els processos de presa de decisions i governança de les entitats culturals, garantint la seva representació i influència en la configuració de les polítiques i activitats culturals.

5. Referències bibliogràfiques

Ahlgren, Kathryn (2019). Art as a Trigger for Reflection in Sociolinguistic Migration Research. *Journal of Mediterranean Knowledge-JMK*, 4(2), 203-222. DOI: 10.26409/2019JMK4.2.13.

Ajuntament de Barcelona. (2018). Pla de Ciutadania i Immigració de la ciutat de Barcelona 2018-2021. Recuperat de https://ajuntament.barcelona.cat/novaciutadania/sites/default/files/documents/1._pla_immigracio_i_ciutadania.pdf

Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura (2020). Resum executiu. Enquesta de participació i necessitats culturals de Barcelona. Procés d'elaboració i anàlisi de resultats. Barcelona, febrer de 2020. Recuperat de http://barcelonadadescultura.bcn.cat/wp-content/uploads/2020/02/EnqCultura2019_ResumExecutiu-1.pdf

- Ajuntament de Barcelona (2021a, maig). Pla Drets Culturals. Recuperat de <https://www.barcelona.cat/culturaviva/sites/default/files/2021-05/Pla%20Drets%20Culturals.pdf>
- Ajuntament de Barcelona (2021b). Plan Barcelona Interculturalidad 2021-2030. Recuperat de https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/sites/default/files/documentos/plan_barcelona_interculturalidad_2021-2030.pdf
- Álvarez, Laura (2013). "Interculturalidad: inclusión y exclusión en la política de gestión de la diversidad en Barcelona." *Revista del CLAD Reforma y Democracia*, núm. 57, pp. 123-156.
- Balyasnikova, Natalia, & Gillard, Spring (2021). "They gave me back my power": Strengthening older immigrants' language learning through arts-based activities. *Studies in the Education of Adults*, 53(2), 220-237.
- Barbieri, Nicolás (2021, novembre). The right to participate in urban cultural life: from inequalities to equity. GOLD VI Working Paper Series #06. Barcelona: United Cities and Local Governments.
- Bertacchini, Elisa; Venturini, Alessandro & Zotti, Roberto (2021). Drivers of cultural participation of immigrants: evidence from an Italian survey. *Journal of Cultural Economics*, 1-44.
- Bradley, James M. & Harvey, Lucy (2019). Creative Inquiry in Applied Linguistics: Language, Communication and the Arts. In: Wright, C., Harvey, L. and Simpson, J. (eds.) *Voices and Practices in Applied Linguistics: Diversifying a Discipline*, pp. 91–107. York: White Rose University Press. DOI: <https://doi.org/10.22599/BAAL1.f>. Licence: CC BY-NC 4.0
- Ciribuco, Andrea (2022). Dance, multilingual repertoires and the Italian landscape: asylum seekers' narratives in an arts-based project. *Language and Intercultural Communication*, 22(2), 111-124.
- Colombo, Alba; Altuna, Joseba, & Oliver-Grasiot, Enric (2021). Playing with fire collectively: Contemporary cultural rites as devisers and outcomes of community networks. *Event Management*, 25(1), 57-68.
- El Mouali, Fatiha (2021). Inmigración del Sur global: Relatos silenciados de mujeres migrantes en España. *Geopolítica (s). Revista de estudios sobre espacio y poder*, 12(1), 11-21.
- Enríquez, Laura (2013). Interculturalidad: inclusión y exclusión en la política de gestión de la diversidad en Barcelona. *Revista del CLAD Reforma y Democracia*, (57), 123-156.
- Erni, Joseph N. (2021). Is Ethnic Cultural Participation the Answer?: A Cultural Capacity Analysis. *Situations: Cultural Studies in the Asian Context*, 14(1), 1-33.
- European Union (2014). The role of public arts and cultural institutions in the promotion of cultural diversity and intercultural dialogue. *European Agenda for*

Culture. https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/201405-omc-diversity-dialogue_en.pdf

- Fajardo, Rocío & Soriano, Rosana María (2016). La construcción mediática de la migración en el Mediterráneo: ¿ no-ciudadanía en la prensa española?
- Fernández, María Francisca (2009). Integración sociolingüística en contextos de inmigración: marco epistemológico para su estudio en España. *Lengua y migración/Language and Migration*, 1(1), 121-156.
- Gámez, Ángel José (2017). Diversidad cultural y lingüística, identidad e inmigración: algunas conclusiones y propuestas desde la investigación educativa. *Revista de Educación Inclusiva*, 5(1).
- Gonzalez, Victor (2015). El duelo migratorio. *Revista del departamento del trabajo social*. 7. 77-97.
- González, Ana (2020). Lengua e identidad de una generación intermedia: migrantes hispanohablantes en la universidad italiana. *Altre Modernità: Rivista di studi letterari e culturali*, (23), 137-154.
- Lacomba, Jordi (2001). Teorías y prácticas de la inmigración. De los modelos explicativos a los relatos y proyectos migratorios. *Scripta Nova: revista electrónica de geografía y ciencias sociales*.
- Lidskog, Robert (2016). The role of music in ethnic identity formation in diaspora: a research review. *International Social Science Journal*, 66(219-220), 23-38.
- Marín, Rosa, & Roldán, Juan José (2019). *A/r/tografía e Investigación Educativa Basada en Artes Visuales en el panorama de las metodologías de investigación en Educación Artística*.
- Ministère de la Culture (2023). El teatro de Choisy ofrece un lugar para la diversidad lingüística. Recuperat de <https://www.culture.gouv.fr/es/Regiones/DRAC-Ile-de-France/Noticias/Actualidad-en-primera-plana/El-teatro-de-Choisy-ofrece-un-lugar-para-la-diversidad-lingueistica>
- Montero, David, & Delfino, Gabriela (2021). Salud mental y migración. Un estudio cualitativo. *Universidad de Los Andes, Mérida, Venezuela*. 31(92).
- Noble, Greg, & Ang, Ien (2018). "Ethnicity and Cultural Consumption in Australia." *Continuum*, 32(3), 296-307.

- O'Brien, David, & Oakley, Kate (2015). "Cultural value and inequality: A critical literature review." Arts and Humanities Research Council.
- O'Neill, Maggie; Erel, Umut; Kaptani, Eren & Reynolds, Tracey (2019). Borders, risk and belonging: Challenges for arts-based research in understanding the lives of women asylum seekers and migrants 'at the borders of humanity'. *Crossings: Journal of Migration & Culture*, 10(1), 129-147.
- Peruzzi, Barbara (2023). The European Ideal of an Inclusive City: Interculturalism and "Good Social Practices" in Barcelona. *Social Inclusion*, 11(3).
- Priebe, Stefan; Giacco, Domenico & El-Nagib, Radwa (2016). Public health aspects of mental health among migrants and refugees: a review of the evidence on mental health care for refugees, asylum seekers and irregular migrants in the WHO European Region. WHO Regional Office for Europe.
- Puigdevall, Maite; Colombo, Alba & Pujolar, Joan (2019). "Capítulo 6. Espacios de adopción del catalán, una aproximación etnográfica a las mudas lingüísticas en Cataluña", en Ramallo et al. (Eds.). *Neohablantes de lenguas minoritarias en el Estado español*. Madrid: Iberoamericana Vervuert, pàg: 111-130.
- Puigdevall, Maite; Pujolar, Joan & Colombo, Alba (2022). 'Linguistic safe spaces and stepping stones: rethinking mudes to Catalan through the lens of space', *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 43:1, 21-31.
- Quevedo, Carolina María (2021). Salud mental y personas solicitantes de asilo y refugiadas. Una revisión sistemática.
- Rangel, Martha (2020). Protección social y migración: el desafío de la inclusión sin racismo ni xenofobia.
- Rose, Emma & Bingley, Ann (2017). Migrating art: a research design to support refugees' recovery from trauma—a pilot study. *Design for health*, 1(2), 152-169.
- Rozo, Julián (2015). La familia en el contexto transcultural. *Revista de Psicología científica.com*, 17(1).
- Segal, Adam Uli (2019). Globalization, migration, and ethnicity. *Public health*, 172, 135-142.
- Uhde, Zachary (2020). Migrantes marginalizadas y sus reivindicaciones de justicia global. *Bajo palabra. Revista de filosofía*, (23), 103-130.
- Vlachou, Marilena (2017). The Inclusion of Migrants and Refugees: The Role of Cultural Psychology.
- Weinstein, Neil; Khabbaz, Fadi & Legate, Nicole (2016) Enhancing Need Satisfaction to Reduce Psychological Distress in Syrian Refugees. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*.
- Wojtyńska, Anna; Hoffmann, Lara; Sigmarisdóttir, Dögg & Marcinek, Ewa (2022) Intimate engagements with language: creative practices for inclusive public spaces in Iceland, *Language and Intercultural Communication*, 22:2, 125-140, DOI: 10.1080/14708477.2022.2041654

Zapata, Ricard (2016). La ciudadanía cultural como enfoque para políticas de inclusión: Una propuesta para jóvenes del barrio barcelonés del Raval.

Zapata, Ricard & Pinyol, Gemma (2013). Manual para el diseño de políticas interculturales. Organisations. Almada, Portugal: Acesso Cultura.

Zapata, Ricard (2017). Intercultural policy and multi-level governance in Barcelona: Mainstreaming comprehensive approach. *International Review of Administrative Sciences*, 83(2), 247-266.

Zapata, Ricard & Mansouri, Fethi (2021). A multi-scale approach to Interculturalism: From globalised politics to localised policy and practice. *Journal of International Migration and Integration*, 1-21.